

АПАРАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Головне науково-експертне управління

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.:255-40-25, 255-45-01; факс: 255-41-86

До реєстр. № 4190 від 05.10.2020
Кабінет Міністрів України

ВИСНОВОК

**на проект Закону України «Про внесення змін до Кодексу України
про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу
України та Кримінального процесуального кодексу України
щодо забезпечення участі громадян
України у здійсненні правосуддя»**

Метою законопроекту, як зазначено в пояснювальній записці до нього, є удосконалення порядку розгляду кримінальних проваджень колегіально судом та судом присяжних щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі, розмежування функції присяжних та професійних суддів, а також забезпечення розгляду таких справ у розумні строки.

Досягнення зазначеної мети передбачається здійснити шляхом внесення до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), Кримінального кодексу України (далі – КК) та Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) змін, відповідно до яких: 1) у ч. 3 ст. 185-3 КУпАП встановлюється адміністративна відповідальність за злісне ухилення особи, включеної до списку присяжних, присяжного, від явки в суд, а в ч. 1 ст. 384 КК – кримінальна відповідальність за надання особою, включеною до списку присяжних, присяжним завідомо недостовірних відомостей; 2) кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі, має здійснюватися судом присяжних у складі одного судді та семи присяжних, а за клопотанням обвинуваченого – колегіально судом у складі трьох суддів, крім випадків, передбачених ч. 12 ст. 31 (ч. 3 ст. 31 КПК у редакції проекту); 3) прокурор уповноважується забезпечувати явку потерпілого, свідків обвинувачення на судові засідання (п. 20-1 ч. 2 ст. 36 КПК у редакції проекту); 4) після призначення судового розгляду судом присяжних головуючий дає секретарю судового засідання розпорядження про виклик осіб, включених до списку присяжних, у кількості не менше тридцяти, які визначаються автоматизованою системою документообігу суду. Сторони кримінального провадження здійснюють підготовку запитань до осіб, включених до списку присяжних, у формі анкети для визначення їх

об'єктивності та неупередженості при розгляді відповідного кримінального провадження (абз. 1, 2 ч. 1 ст. 385 КПК у редакції проекту); 5) присяжний зобов'язується: вчасно з'явитися для участі у судовому розгляді. У випадку неможливості явки він має письмово повідомити суд про обставини, які перешкоджають взяти участь у судовому розгляді, із наведенням відповідних відомостей. У разі відсутності можливості подати відповідні відомості та неможливості взяти участь у судовому розгляді присяжний зобов'язаний з'явитися до суду особисто для надання пояснень головуючому; правдиво відповідати на запитання головуючого, сторін кримінального провадження щодо можливих перешкод, передбачених цим Кодексом або законом, для його участі в судовому розгляді, його стосунків з особами, які беруть участь у кримінальному провадженні, що підлягає розгляду, та поінформованості про його обставини, а також на вимогу головуючого подати необхідну інформацію про себе (ч. 2 ст. 386 КПК у редакції проекту) тощо.

Законопроект включений до Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2021 рік, затвердженого постановою Верховної Ради України від 02.02.2021 № 1165-ІХ, за № 352.

За результатами опрацювання поданого законопроекту Головне управління вважає за необхідне висловити наступні зауваження та пропозиції.

Щодо змін до КК

Законопроектом пропонується встановити кримінальну відповідальність для особи, включеної до списку присяжних, присяжного за надання завідомо недостовірних відомостей (ст. 384 КК у редакції проекту). Проте, аналіз чинної диспозиції ч. 1 ст. 384 КК («Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу») свідчить про визнання законодавцем кримінально караними діянь, змістом яких є неправдиве показання свідка, потерпілого, неправдивий висновок експерта, спеціаліста, неправильний переклад, зроблений перекладачем, подання завідомо недостовірних або підроблених доказів, завідомо неправдивий звіт оцінювача про оцінку майна.

При цьому, вказані показання, висновок та переклад, що мають безпосереднє значення для кримінального провадження, є тими джерелами доказів, які відтворюють усі фактичні обставини провадження та підлягають встановленню для його правильного вирішення. Водночас, надання особою, включеною до списку присяжних, присяжним відомостей не стільки стосується обставин та фактичних даних, що мають доказове значення для кримінального провадження, скільки дозволяють встановити об'єктивність вказаних осіб та їх неупередженість при розгляді відповідного провадження. Однак вимога про об'єктивність та неупередженість стосується не тільки особи, включеної до списку присяжних, присяжного, а й, зокрема, прокурора, захисника, представника, слідчого судді, судді (див. ст. ст. 75–79 КПК). За таких умов нелогічною виглядає ідея встановити кримінальну відповідальність за надання завідомо недостовірних відомостей лише для особи, включеної до списку присяжних, присяжного.

У цілому ж зазначимо, що з'ясування передбаченим чинним законодавством обставин, що перешкоджають залученню особи в якості присяжного або є підставою для звільнення окремих осіб, включених до списку присяжних, від виконання їх обов'язків, має забезпечуватися шляхом дотримання тих процедур, які дозволяють іншим учасникам кримінального провадження належним чином встановити такі обставини. Серед таких процесуальних заходів суб'єкт права законодавчої ініціативи, зокрема, виділяє: 1) можливість для особи, включеної до списку присяжних, які з'явилися для участі у судовому розгляді, заявити самовідвід (ч. 2 ст. 387 КПК у редакції проекту); 2) з'ясування головуючим, чи немає передбачених законодавством підстав, які перешкоджають залученню особи в якості присяжного або є підставою для звільнення окремих осіб, включених до списку присяжних, які з'явилися для участі у судовому розгляді, від виконання їх обов'язків, а так само для звільнення зазначених осіб від виконання їх обов'язків за їх усними чи письмовими заявами (абз. 1 ч. 3 ст. 387 КПК у редакції проекту); 3) забезпечення можливості прокурору, потерпілому, обвинуваченому з дозволу головуючого ставити зазначеним особам відповідні запитання (абз. 2 ч. 3 ст. 387 КПК у редакції проекту); 4) можливість для учасників судового провадження заявити особам, внесеним до списку присяжних, які з'явилися для участі у судовому розгляді, відвід (ч. 4 ст. 387 КПК у редакції проекту).

Щодо змін до КПК

1. Відповідно до ч. 3 ст. 31 КПК (у редакції проекту) кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді *позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі*, здійснюється судом присяжних у складі одного судді та семи присяжних, а за клопотанням обвинуваченого – колегіально судом у складі трьох суддів, крім випадків, передбачених ч. 12 цієї статті.

Слід відзначити суттєве збільшення кількості справ, розгляд яких буде можливим за участю присяжних. На відміну від чинної редакції ч. 3 ст. 31 КПК, згідно з якою розгляд справ судом присяжних можливий лише щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, законопроектом пропонується розповсюдити такий порядок розгляду також на злочини, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років. Крім того, якщо в чинному КПК розгляд справи судом присяжних здійснюється виключно за клопотанням обвинуваченого, то законопроектом пропонується встановити, що розгляд судом присяжних вищевказаних категорій злочинів стане загальним правилом, і лише за клопотанням обвинуваченого можливим буде колегіальний розгляд таких справ професійними суддями.

Це зумовить суттєве збільшення навантаження на державний бюджет. Відповідно до ч. 3 ст. 91 Регламенту Верховної Ради України у разі внесення законопроекту, проекту іншого акта, прийняття якого призведе до зміни показників бюджету (надходжень бюджету та/або витрат бюджету), суб'єкт

права законодавчої ініціативи зобов'язаний додати *фінансово-економічне обґрунтування (включаючи відповідні розрахунки)*. На порушення зазначеної норми, до законопроекту, який аналізується, фінансово-економічне обґрунтування не додане.

2. У законопроекті прокурор уповноважується забезпечувати явку потерпілого, свідків обвинувачення на судові засідання (п. 20-1 ч. 1 ст. 36 КПК у редакції проекту). Виходячи з назви законопроекту, вказані зміни знаходяться поза межами предмету його регулювання.

Крім того, слід звернути увагу, що КПК передбачає обов'язок суду повідомити усіх учасників судового засідання про час і місце його проведення, а також необхідність їх явки. Зокрема, у ч. 2 ст. 134 КПК визначено, що суд здійснює судовий виклик учасників кримінального провадження, участь яких у судовому провадженні є обов'язковою. До того ж, суд під час судового провадження має право за власною ініціативою або за клопотанням слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, потерпілого, його представника здійснити судовий виклик певної особи, якщо слідчий суддя чи суд встановить наявність достатніх підстав вважати, що така особа може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою (ч. 1 ст. 134 КПК).

Якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, який був у встановленому цим Кодексом порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у відповідному розмірі (ч. 1 ст. 139 КПК). Крім того, в ч. 2 ст. 139 КПК визначено, що у випадку, встановленому ч. 1 цієї статті, до підозрюваного, обвинуваченого, свідка може бути застосовано привід.

У свою чергу, відповідно до ч. 1 ст. 143 КПК виконання ухвали про здійснення приводу може бути доручене відповідним підрозділам органів Національної поліції, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, Національного антикорупційного бюро України або Державного бюро розслідувань. У ч. 1 наведеної статті КПК визначено вичерпний перелік органів, яким може бути доручено виконання ухвали слідчого судді або суду про здійснення приводу. При цьому, у вказаному переліку прокурор відсутній.

Враховуючи зазначене, а також зміст ст. 2 Закону України «Про прокуратуру», де визначені функції прокуратури, можна дійти висновку, що забезпечення явки потерпілого, свідків обвинувачення на судові засідання виходить за межі компетенції прокурора.

3. У абз. 2 ч. 1 ст. 383 КПК (в редакції проекту) визначається, що у разі необхідності вирішення судом питання про належність та/або допустимість наданих сторонами доказів присяжні видаляються із зали судового засідання.

По-перше, виникає сумнів щодо доцільності видалення присяжних при розгляді питання про належність та/або допустимість доказів з огляду на те, що про наявність цих доказів їм уже відомо (див. абз. 3 ч. 1 ст. 383 КПК у редакції проекту).

По-друге, не визначено, яким процесуальним документом повинно бути вирішено питання про належність та/або допустимість доказів.

4. Після призначення судового розгляду судом присяжних головуючий дає секретарю судового засідання розпорядження про виклик осіб, включених до списку присяжних, у кількості не менше *тридцяти*, які визначаються автоматизованою системою документообігу суду (абз. 1 ч. 1 ст. 385 КПК у редакції проекту).

На наш погляд, пропозиція про виклик такої кількості кандидатів є невиваженою з огляду на необхідність витрат часу значною кількістю осіб і зайве фінансове навантаження на Державний бюджет України, враховуючи необхідність компенсувати особам затрачений час на прибуття та участь у відборі присяжних, кошти на прибуття та наймання житла у випадку проживання особи не у місці знаходження суду.

5. Згідно з приписами абз. 2 ч. 1 ст. 385 КПК (у редакції проекту) сторони кримінального провадження мають право протягом п'яти днів з моменту призначення дати судового розгляду на підготовку *запитань до осіб, включених до списку присяжних*.

На наш погляд, у вказаній нормі доцільно визначити, які питання можуть бути задані присяжним. Адже те, що на суб'єктивний погляд сторони кримінального провадження їй необхідно знати для визначення об'єктивності та неупередженості присяжного, може бути конфіденційною інформацією, яка підлягає захисту відповідно до Закону України «Про захист персональних даних». Може також йтися про охоронювану законом таємницю, до якої належать інформація, відомості, визначені в ч. 1 ст. 162 КПК.

6. У абз. 1 ч. 3 ст. 385 КПК (у редакції проекту) йдеться про те, що письмовий виклик разом із анкетою має бути вручений особі, включеній до списку присяжних, під розписку не пізніше ніж за десять днів до початку судового засідання. У виклику зазначаються день, час і місце проведення судового засідання, права та обов'язки особи, включеної до списку присяжних, присяжного, перелік вимог до присяжних, а також підстави для звільнення їх від виконання обов'язків, відповідальність за неявку до суду, а також *обов'язок особи, включеної до списку присяжних (чи іншої особи, яка одержала виклик для передачі його присяжному), протягом трьох днів з дати отримання письмового виклику повернути суду заповнену анкету*.

По-перше, слід врахувати, що можуть бути об'єктивні причини, які унеможливають повернення особою, включеною до списку присяжних, суду заповненої анкети (наприклад, перебування особи на офіційному лікарняному, перебування особи на самоізоляції тощо).

По-друге, інша особа, яка одержала виклик для передачі його присяжному, об'єктивно не може заповнити її замість присяжного і передати суду протягом трьох днів. Відтак, не виправдано покладати на неї такий обов'язок.

7. Законопроектом пропонується виключити п. 3 ч. 1 ст. 386 КПК і тим самим позбавити присяжного права з дозволу головуючого ставити запитання обвинуваченому, потерпілому, свідкам, експертам, іншим особам, які допитуються.

Однак неможливо зрозуміти, в чому полягає необхідність позбавляти присяжного такого права. Адже саме присяжні виносять вердикт про винуватість/невинуватість особи. І цілком ймовірно, що для визначення цього цілком доречним було б з'ясування низки питань безпосередньо у потерпілого, свідків, експертів, інших осіб, які допитуються.

8. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 386 КПК (у редакції проекту) присяжний зобов'язаний вчасно з'явитися для участі у судовому розгляді. У випадку неможливості явки він має письмово повідомити суд про обставини, які перешкоджають взяти участь у судовому розгляді, із наведенням відповідних відомостей. У разі відсутності можливості подати відповідні відомості та неможливості взяти участь у судовому розгляді, присяжний зобов'язаний з'явитися до суду особисто для надання пояснень головуючому.

На нашу думку, така позиція законопроекту видається дещо сумнівною. Адже, якщо внаслідок тяжкого захворювання, перебування особи на лікарняному, фізичних вад, перебування особи на самоізоляції тощо особа позбавлена можливості взяти участь в судовому засіданні і письмово повідомити суд про обставини, які перешкоджають цьому, то цілком ймовірно, що присяжний буде позбавлений також можливості з'явитися до суду особисто.

9. Відповідно до положень законопроекту присяжний зобов'язаний не користуватися мобільними терміналами системи зв'язку під час судового розгляду (п. 4 ч. 2 ст. 386 КПК у редакції проекту).

Отже, присяжний позбавляється права користуватися мобільним телефоном, планшетом, через які можливим є доступ до мережі Інтернет, не тільки під час судового засідання, а й в перервах, в час для відпочинку до закінчення стадії судового розгляду. З цим не можна погодитися. Адже зазначена норма суттєво обмежує права присяжних, запропоновані заходи є не виправданими та надмірними. Крім того, слід зауважити, що ні чинний КПК, ні проект не передбачають такої заборони для суддів.

10. У ч. 1 ст. 391-1 КПК (у редакції проекту) визначено, що перед виходом присяжних до нарадчої кімнати для ухвалення вердикту головуючий, серед іншого, роз'яснює зміст стандарту переконання «поза розумним сумнівом».

Звертаємо увагу, що у кримінальному процесуальному законодавстві України відсутнє визначення стандарту переконання «поза розумним сумнівом». Застосовуючи вказане поняття, як правило, керуються практикою Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), зокрема, п. 43 Рішення ЄСПЛ від 14.02.2008 у справі «Кобець проти України» (заява № 16437/04).

Частина 2 ст. 1 КПК визначає, що кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу та інших законів України. Тобто, практика ЄСПЛ не є частиною кримінального процесуального законодавства України. Однак, кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ч. 5 ст. 9 КПК).

Таким чином, національний суд не позбавлений можливості роз'яснити зміст стандарту переконання «поза розумним сумнівом», враховуючи практику ЄСПЛ. Разом з тим, з метою забезпечення однакового трактування норм КПК, на наш погляд, слід все ж уточнити, згідно з положеннями якого нормативно-правового акту чи судової практики головуючий повинен роз'яснити присяжним зміст стандарту переконання «поза розумним сумнівом».

11. Вердиктом є проголошення головою присяжних рішення присяжних, сформованого на підставі опитувального листа, в якому присяжні мають дати відповідь щодо винуватості чи невинуватості обвинуваченого (ч. 1 ст. 391-3 КПК у редакції проекту).

У абз. 2 ч. 2 ст. 391-1 КПК (в редакції проекту) передбачена необхідність підготовки присяжними *відповідей на поставлені питання*. У той же час в ч. 1 ст. 391-3 КПК (в редакції проекту) визначається, що вердикт присяжних формується на підставі *опитувального листа*. На наш погляд, слід уточнити, чи йдеться в зазначених нормах про одне й те ж, чи опитувальний лист буде містити тільки питання, про які йде мова в абз. 2 ч. 2 ст. 391-1 КПК (у редакції проекту), чи додаткові або інші за змістом питання.

12. Статтею 391-5 КПК «Дії суду присяжних після проголошення вердикту» (в редакції проекту) визначено, що, якщо присяжні ухвалили вердикт про невинуватість обвинуваченого, який тримається під вартою, за ухвалою головуючого його негайно звільняють з-під варти. Після проголошення вердикту присяжних про невинуватість обвинуваченого головуючий повідомляє присяжних про закінчення їхньої участі в судовому розгляді.

Звертаємо увагу, що назва ст. 391-5 КПК (у редакції проекту) є ширшою порівняно з її змістом. Якщо за назвою статті в ній мають бути визначені дії суду присяжних після проголошення як вердикту про невинуватість, так і вердикту про винуватість обвинуваченого, то в тексті статті йдеться лише про дії головуючого після проголошення вердикту про невинуватість.

13. Головуючий надає сторонам кримінального провадження можливість виступити з питань *щодо юридичних наслідків вердикту*, включаючи питання про відшкодування шкоди, завданої злочином (ч. 2 ст. 391-6 КПК у редакції проекту).

На нашу думку, з метою унеможливлення виступів з питань, які не є юридичними наслідками вердикту і не повинні обговорюватися після його винесення потребує уточнення зміст «юридичних наслідків вердикту», з приводу яких сторонам кримінального провадження надається право виступити.

14. У ст. 391-8 КПК (у редакції проекту) визначаються особливості складання і проголошення вироку суду присяжних. Зі змісту вказаної статті КПК вирок суду присяжних матиме лише вступну та мотивувальну частини. Це суперечить ч. 1 ст. 374 КПК, згідно з якою вирок суду складається зі вступної, мотивувальної та резолютивної частин.

15. Відповідно до п. 1 розділу II «Прикінцеві положення» законопроекту «цей Закон набирає чинності з 1 січня 2022 року». Водночас, у п. 20-6 розділу XI «Перехідні положення» КПК (у редакції законопроекту) прив'язка робиться до 01.01.2024. Зокрема, обвинувальні акти в кримінальних провадженнях щодо особливо тяжких злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад десять років, в яких ухвала про призначення судового розгляду постановлена після 1 січня 2024 року, розглядаються в порядку, передбаченому Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення участі громадян у здійсненні правосуддя» (абз. 4 п. 20-6 розділу XI КПК у редакції законопроекту). Вироки суду присяжних у кримінальних провадженнях щодо особливо тяжких злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад десять років, які ухвалені і не набрали законної сили до 1 січня 2024 року, можуть бути оскаржені в апеляційному порядку та строки, що діяли до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення участі громадян у здійсненні правосуддя» (абз. 8 п. 20-6 розділу XI КПК у редакції законопроекту). При цьому з пояснювальної записки до проекту неясно, з чим пов'язаний вибір саме цієї дати (01.01.2024).

Керівник Головного управління

С. Тихонюк

Вик.: В. Попович, І. Кунець, Є. Корнієнко

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: ТИХОНЮК СВІТЛАНА АНДРІЇВНА
Сертифікат: 2B6C7DF9A3891DA104000000733B4200C444CE01
Дійсний до: 12.11.2021 23:59:59

Апарат Верховної Ради України
№ 16/03-2021/331811 від 27.10.2021

688532